

Вітер А.О., студентка гр. Мен-171
Науковий керівник – Полковниченко С.О., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Нагальною проблемою розвитку сучасного суспільства є підвищення життєвого рівня населення. Адже в останні роки спостерігається глибоке майнове розшарування населення України, рівень життя його більшої частини різко знизився і не відповідає світовим стандартам., скоротились реальні доходи громадян та їх купівельна спроможність, поширилась бідність.

Рівень життя населення – складна й багатогранна економічна категорія, яка містить значну кількість різнопланових показників, що характеризують матеріальний добробут, соціальне середовище, умови проживання та інші важливі аспекти людського життя. Рівень життя – це інтегральний показник, на основі якого можна визначити узагальнений результат діяльності економіки країни за певний період, оцінити ефективність як державної, так і регіональної політики [1].

Більшість дослідників під рівнем життя розуміють забезпеченість населення матеріальними та нематеріальними благами й послугами, необхідними для підтримання нормальної життєдіяльності. Серед основних показників, які характеризують рівень життя населення, науковці виділяють: обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) або національного доходу (НД) на душу населення; рівень заробітної плати; забезпеченість житлом; тривалість життя, народжуваність і смертність населення; доступ до системи охорони здоров'я; рівень освіти; кількість населення за межею бідності; економічну нерівність тощо. Проаналізуємо деякі з них.

Так, відповідно до статистичних даних Міністерства фінансів України (рис.1), ВВП на душу населення у національній валюті за 2010-2016 рр. зріс у 2,37 рази, а у дол. США зростав лише до 2013 р., після чого різко зменшився. У 2016 р. даний показник порівняно з 2013 р. скоротився на 45,8%, на що вплинуло різке падіння гривні.

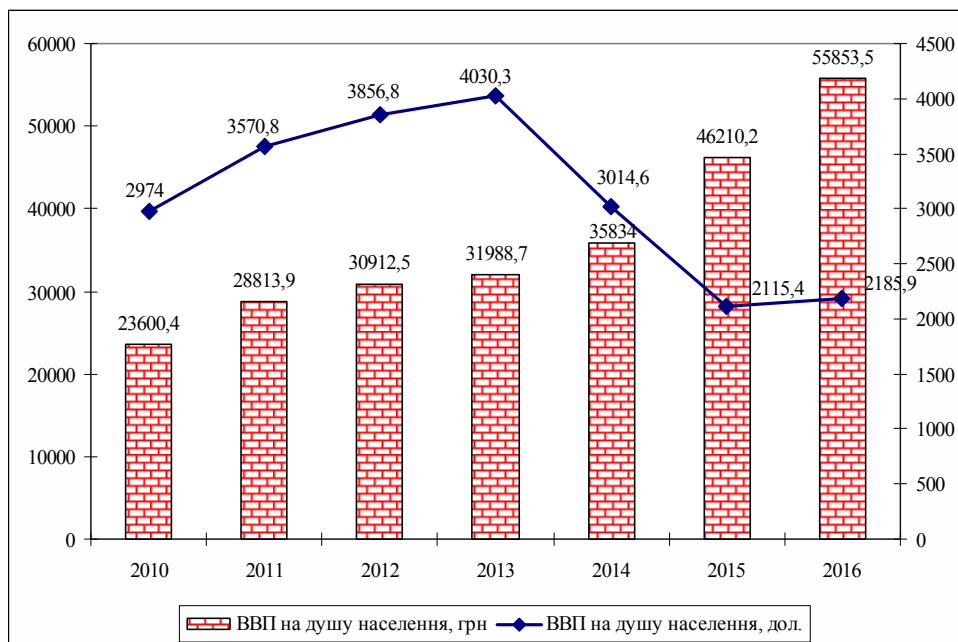

Рис.1. Динаміка ВВП на душу населення України у 2010-2016 рр.
Джерело: побудовано за даними [2].

Аналіз показників прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати (рис.2) свідчить про їх щорічне зростання. Проте прожитковий мінімум ледве забезпечує первинні або фізіологічні потреби людини та практично ігнорує соціальні потреби, які є невід’ємною складовою гідного життя [3]. А за рівнем мінімальної заробітної плати Україна відстає від найбільш бідніших країн ЄС. Так, незважаючи на дворазове підвищення урядом

рівня мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 року, яка зросла в еквіваленті євровалюти майже на третину і становила близько 110 євро на місяць, її величина в 2,2 рази нижча ніж у Болгарії, яка на сьогодні має найнижчу мінімальну зарплату серед країн ЄС.

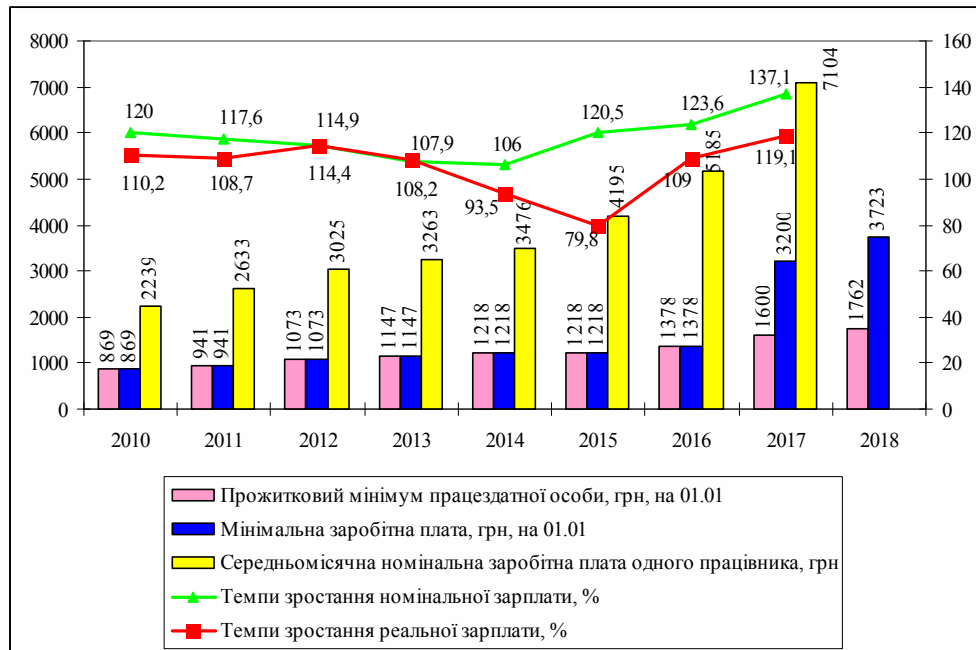

Рис.2. Динаміка величини середньої номінальної заробітної плати, мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні в 2010-2018 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [4; 5].

В Україні постійно відбувається зростання середньої номінальної заробітної плати, проте зростання реальної заробітної плати помітно відстає від номінальної, а у 2014-2015 рр. спостерігалось її зниження.

Про низький рівень життя населення України свідчить також висока частка витрат на харчування у структурі сукупних витрат домогосподарств, яка у 2016 р. склала 49,8% (у 2015 р. – 53,1%) [4].

За результатами досліджень Міжнародної організації праці (МОП), що входить до складу ООН, проведеними разом з Державною службою статистики України, та спостереженнями Світового банку, близько 27-29% українців живуть за межею бідності. Основну частку бідних (75%) становлять сім'ї з дітьми, 44,5% – сім'ї, у складі яких є пенсіонери; майже 78% усіх бідних становлять сім'ї, в яких хтось з дорослих працює [6].

Згідно з даними Індексу соціального розвитку, розробленого американською неурядовою організацією «Social Progress Imperative» за підтримки компанії «Deloitte», за рівнем життя населення Україна у 2017 році посіла 64 місце серед 128 країн (у 2016 р. – 63 серед 133 країн), отримавши 68,35 бали зі 100 можливих (на 1,92 бали більше, ніж у 2016 р.) і увійшовши до групи країн з розвитком «вище середнього». Наша держава традиційно демонструє відносно високі показники у сфері доступу до вищої освіти та до базових знань, де посіла 23 та 36 місця відповідно. Найнижчі показники Україна продемонструвала у таких сферах, як корупція (100 місце), рівень особистої безпеки (105), наявність доступного житла (106), якість навколишнього середовища (111), здоров'я та довголіття (114), свобода вибору життєвого шляху (124) [7].

Серед основних шляхів підвищення рівня життя населення можна виділити: 1) подолання корупції в країні на всіх рівнях; 2) зміну мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму згідно з реальними потребами людини та споживчими цінами у країні [8]; 3) розробку та впровадження державних соціальних програм, зокрема у сферах освіти; охорони здоров'я; доступного житла тощо; 4) створення умов для розвитку вітчизняного виробника, який би виробляв продукцію з високою часткою доданої вартості; 5) створення нових робочих місць, скорочення тіньового сектору економіки шляхом удосконалення податкового законодавства; 6) розробку програм державно-приватного партнерства, спрямованих на соціальну допомогу й упорядкування несправедливої диференціації доходів населення.

Підвищення рівня життя населення повинно стати головним пріоритетом соціально-економічної політики держави.

Список використаних джерел

1. Красномоєць В.А. Аналіз підходів до трактування рівня життя населення / В.А.Красномоєць // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2014. – №1. – С.132-136.
2. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>
3. Попова Т.Л. Рівень та якість життя населення України як показник дієвості соціальної державної політики [Електронний ресурс] / Т.Л. Попова – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Popova.pdf>

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Мінімальна заробітна плата [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
6. Україна. Подолання бідності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.undp.org.ua/files/ua>
7. 2017 Social Progress Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.socialprogressindex.com/?tab=2&code=UKR>
8. Кравченко О.О. Аналіз рівня та якості життя населення України в умовах економічної та політичної нестабільності [Електронний ресурс] / О.О. Кравченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 17. – С.572-578. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/119.pdf>

Корицька А.Є., студентка гр. ФК-171
Науковий керівник – Мекшун Л.М. к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Ринок праці впливає на рівень доходів, розподілу та використання праці, попит і пропозицію, соціально-політичні інтереси тощо. Тому дослідження проблем його розвитку є актуальним. На практиці ринок праці сприймається як механізм виявлення і погодження попиту та пропонування робочої сили, тобто цей ринок має спільні риси з іншими складовими загального ринку. Водночас ринок праці відрізняється від інших ринків. Суть відмінності в тому, що для робітника продаж робочої сили, її ціна, служать, як правило, основним джерелом життєдіяльності.

Першим кроком до позитивних змін будь-яких факторів на ринку праці є теоретичне розуміння проблем. Ринок праці може існувати лише на основі функціонування механізму узгоджених відносин між роботодавцями та найманими працівниками. Згідно з опитуванням, тільки 36% співробітників працюють за спеціальністю, робота 20% працівників пов'язана з отриманою спеціалізацією, тоді як 44% працівників змінили професію [1]. Кількість зареєстрованих безробітних у січні 2018 року 378,9 тис. осіб, а кількість вакансій 59,8 тис., що майже в 6,5 раз менше ніж кількість незайнятого населення [2]. Також величезна кількість населення працює в тіньовій сфері.

Не дуже втішною є інформація про фахові пріоритети абітурієнтів українських вузів, опублікована Міністерством освіти і науки у 2017 р. Слід зазначити, що серед найменш популярних серед абітурієнтів були такі технічні спеціальності як гідроенергетика, деревообробні та меблеві технології, суднобудування, гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології й атомна енергетика. Для порівняння, найбільш популярними серед вступників були спеціальності філологія, право та менеджмент.

За видами економічної діяльності кожна п'ята вакансія пропонується на підприємствах та установах переробної та добувної промисловості, у торгівлі та ремонту автотранспорту (15%), у державному управлінні й обороні; соціальному страхуванні (12%), у освіті або на транспорті (9%), у охороні здоров'я або у сільському господарстві (5%). За професійними групами найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом (19%) на професіоналів та на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування (по 16%), а також на працівників сфери торгівлі та послуг (14%). За конкретними професіями – це водії, швачки, слюсарі, електромонтери, електрогазоварники, токарі, муляри тощо. Також затребувані працівники сфери послуг (продавці, кухарі, офіціанти, перукарі, охоронники тощо). У сільськогосподарському секторі – агрономи, трактористи та робітники з обслуговування сільськогосподарського виробництва. Залишається високим попит на професіоналів та фахівців з досвідом роботи – лікарів, фармацевтів, інженерів різних галузей, юристів, викладачів, економістів, бухгалтерів, а також ІТ-фахівців [3].

Також в Україні є проблема підготовки кваліфікованих працівників та їх працевлаштування. Наприклад, в Харкові 87% безробітних мають вищу освіту. На сьогоднішній день в Україні близько 80% випускників середніх шкіл йдуть вчитися у ВНЗ і лише 20% отримують профосвіту. У Європі ситуація кардинально протилежна – 70% отримують кваліфікацію «працівника з інструментом» і 30% – вищу освіту [4].

Із-за проблем ринку праці велика кількість населення емігрує до інших країн, навіть залишаючись там назавжди. Негативним наслідком цього для підприємств є міграція з України висококваліфікованої робочої сили. За даними Міністерства закордонних справ у 2016-2017 рр. за кордоном перебували для здійснення трудової діяльності близько 700 тис. громадян України [5]. Частіше всього за кордоном українські працівники працюють у сфері будівництва та домашніх господарств.

Українська трудова міграція до європейських країн стає можливою завдяки великій різниці у вартості європейської та української робочої сили, що наочно проявляється при порівнянні рівнів безробіття в Україні та у країнах-членах ЄС. Зокрема, у І півріччі 2017 р. рівень безробіття населення України становив 9,6%, а в Іспанії – 17,2%, в Італії – 10,9%, у Португалії – 9,0%, у Польщі – 5,0%, у Німеччині – 3,8%, у Чеській Республіці – 3,0%, в цілому по ЄС – 7,6%. Як бачимо, серед перелічених вище великих європейських реципієнтів української робочої сили в Італії і, особливо, в Іспанії рівень безробіття значно вищий, ніж в Україні. У Португалії цей показник лише трохи нижчий за український, можна сказати – співставний. І лише у Польщі

рівень безробіття значно нижчий, ніж в Україні. Наведене порівняння рівнів безробіття по країнах свідчить, що в європейських країнах українці успішно конкурують на ринках праці з місцевим населенням насамперед завдяки пропозиції своєї робочої сили у найменш оплачуваних сегментах відповідних національних економік. Наприклад, українці їдуть до Польщі з метою сезонного чи постійного працевлаштування. А значний попит у Польщі на українську робочу силу (за умов вельми низького рівні безробіття серед поляків) обумовлений не лише динамічним зростанням польської економіки у нинішньому столітті, а й новими тенденціями, що сформувались на польському ринку праці із вступом Польщі до Європейського Союзу. Так, на ринку праці ЄС намітилась вельми чітка тенденція, коли частина працездатного населення з країн Центрально-Східної Європи, які порівняно нещодавно вступили до ЄС вирушає на заробітки до, так званих, старих країн-членів Євросоюзу, а новостворені вакантні робочі місця на національних ринках цих країн заповнюються працівниками з пострадянських держав (за винятком країн Балтії) [3].

Вагомою проблемою є працевлаштування молоді та інвалідів, адже порівняно низький рівень освіти інвалідів і їх професійної підготовки, недостатній рівень підтримки тих, хто вперше виходить на ринок праці (випускників навчальних закладів), недостатня кількість робочих місць, на яких може бути задіяна праця інвалідів. Міжнародна організація праці повідомляє, що серед населення працездатного віку в Україні майже 400 млн. – інваліди. Багато з них ніде не працюють. Більшість роботодавців вважають їх недієздатними. За статистикою працюючих інвалідів лише 20% від їх загальної кількості. Решта 80% є безробітними.

В Україні існує проблема заборгованості з виплати заробітної плати. Станом на 1 вересня 2017 р. загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати становила 2335,9 млн грн, з неї 1230,9 млн грн припадало на економічно активні підприємства. На початок вересня 2018 р. більше ніж три чверті суми заборгованості економічно активних підприємств припадало на промисловість (77,3%). При цьому більше половини боргу утворено в Донецькій (27,4%), Луганській (15,2%) та Сумській (8,4%) областях. Наявність заборгованості з виплати заробітної плати негативно позначається на функціонуванні української економіки, на її конкурентоспроможності. На думку С.Кулицького проблеми оплати праці, її галузевої диференціації, а також ліквідації заборгованості з виплати заробітної плати вимагають посилення ролі державного регулювання, а у певних випадках й управління, у цій сфері функціонування українського ринку праці [3].

Основними шляхами вирішення проблем ринку праці, думку науковців, є: збільшення фінансових надходжень до служб зайнятості регіонів за рахунок державного перерозподілу коштів; розширення сфери застосування праці за рахунок створення нових робочих місць через встановлення сприятливого інвестиційного режиму для підприємств, на яких створюються нові робочі місця; надання державної підтримки сільсько-господарським виробникам, підприємствам у депресивних регіонах; удосконалення механізму формування, розміщення та виконання державного замовлення на підготовку фахівців, науково-педагогічних і робітничих кадрів на основі даних про стан регіональних ринків праці; запровадження системної взаємодії роботодавців і навчальних закладів шляхом активізації участі роботодавців у створенні сучасної навчально-виробничої бази тощо [3;4;5].

У доповіді Міжнародної організації праці «Зайнятість молоді в країнах Східної Європи: криза всередині кризи» запропоновано низку заходів щодо сприяння молодіжній зайнятості, зокрема: комплексної стратегії зростання та створення робочих місць; угоди про робочі місця для молоді на національному та місцевому рівнях; заходи, спрямовані на зростання якості робочих місць і конкурентоспроможності підприємств; підвищення якості освіти і навчання з урахуванням потреб ринку праці; зміцнення опрацювання та фінансування заходів активної політики на ринку праці з метою підтримки реалізації національних пріоритетів молодіжної зайнятості; зміни порядку надання послуг зайнятості з метою пропозиції набору стандартних послуг всім молодим людям і надання більш інтенсивної допомоги вихідцям із несприятливого середовища; забезпечення регулярного збору, аналізу і поширення достовірної та своєчасної інформації про молодіжний ринок праці; розробку систем контролю та оцінки ефективності застосованих заходів [6, с. 24-26].

Таким чином, питання зайнятості населення, заробітної плати та інші проблеми розвитку ринку праці знаходяться у сфері не лише суто економічних, а й соціально-політичних інтересів. Функціонування вітчизняного ринку праці залежить не лише від стану економіки України, а й від попиту та пропозиції робочої сили у Європі та в Росії.

Список використаних джерел:

1. Формування економічної активності молоді України, серпень – вересень 2016 р. [Електронний ресурс] / Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка. – Режим доступу : <http://www.uisr.org.ua/news/36/77.html>
2. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
3. Кулицький С. Проблеми розвитку ринку праці в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3188:rinok-pratsi-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350
4. Машика Ю. В. Сучасний стан ринку праці України в умовах світової фінансової та економічної кризи / Ю. В. Машика // Економіка, планування та управління в галузях. – 2012. – № 22 (1). – С. 250–254.
5. Міграція як чинник розвитку в Україні у 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf
6. Молодіжна зайнятість у країнах Східної Європи: криза всередині кризи : доклад. - Женева : Международное бюро труда, 2016. - 26 с.